

D. BİLİM VE DİN

1. *Bilimlerin Kraliçesi Olan İlahiyata Galileo Galilei*

Burada bir kısmını okuyacağınız, Galileo'nun Toskana Büyük Düşesi Christina'ya yazdığı mektup (1615) bir bilimadaminin bağımsızlık bildirgesi olarak adlandırılabilir. 1611'den itibaren bu büyük bilimadamı (1564-1642) Kopernikçi evren teorisini sadece matematiksel bir hipotez olarak değil, fiziksel bir olgu olarak savunduğu için bazı dinadamlarının saldırılarına maruz kalmaya başlamıştı. Bu ünlü mektubunda saldırılara cevap verirken Galileo teoloji ve bilim arasında nasıl uygun bir ilişki kurulacağı yönündeki fikirlerini net biçimde ortaya koymaktadır.

Birkaç yıl önce, Haşmetmeaplarının da bildiği gibi, göklerde, bizim çağımızdan önce hiç görülmemiş birçok şey keşfettim. Bu şeylerin yeni olması ve akademik filozoflar arasında yaygın olan bazı fiziksel nosyonlarla çelişen

sonuçları, sanki o şeyleri doğanın keyfini bozmak ve bilimleri baş aşağı etmek için kendim göğe yerleştirmişim gibi, hiç de az olmayan sayıda profesörü bana karşı ayaklandırdı. Bilinen gerçeklerin artışının sanatsal incelemeleri, oluşumları ve büyümeyi uyardığını, azaltmadığını veya yok etmediğini unutmuş görünüyordlardı.

Gerçeklerden çok kendi fikirlerine düşkünlük gösteren bu kişiler, bakmaya tenezzül etseler kendi duyularının onlara göstereceği yeni şeyleri inkâr etmeye ve çürütmeye çalışıyorlardı. Bu amaçla çeşitli suçlamalar ortaya atıldılar ve boş argümanlarla dolu bir sürü yazı yayınladılar; üstelik vahim bir hata yaparak, doğru düzgün anlamadıkları ve amaçlarına pek de uygun olmayan İncil'den alınmış pasajlar eklediler.

Akıl edebildikleri her vasıta ile beni ve bana ait olan her şeyi yok etmek kararında ısrar eden bu adamlar astronomi ve felsefe konusundaki görüşlerimden haberdar. Evrenin parçalarının düzeni söz konusu olduğunda Güneş'i hareketsiz biçimde göksel yörüngelerin merkezine yerleştirdiğimi, Dünya'nın hem kendi eksenini etrafında hem de Güneş etrafında döndüğünü söylediğimi biliyorlar. Ayrıca bu konumu sadece Batlamyus ve Aristo'nun argümanlarını çürütmek için değil, birçok karşı argüman geliştirerek desteklediğimi de biliyorlar. Üstelik bu karşı argümanların bazıları, sebepleri başka bir biçimde açıklanamayan fiziksel etkiler ile ilişkilidir. Ayrıca, yeni göksel keşiflerimdeki birçok şeyden çıkarsanan bazı astronomik argümanlar Batlamyusçu sistemi yalanlarken karşıt hipotezle uyuyor ve onu doğruluyorlar. Muhtemelen farklı önermelerimin doğruluğundan rahatsız olduklarından ve bu nedenle kendilerini felsefe alanıyla sınırlamadıklarında kendi savunmalarına güvenemediklerinden, safsatalarına sözde dini ve İncil'in otoritesine dayanan bir kalkan üretmeye çalışıyorlar. Anlamadıkları, hatta dinlemedikleri argümanları çürütmek için zayıf bir hüküm gücüyle bunları uygulamaya çalışıyorlar.

Önce benimki gibi önermelerin genel olarak İncil'le çeliştiğini ve bu yüzden lanetlenmesi gereken sapkınca düşünceler olduğu fikrini yaymak için çaba sarf ettiler. (Ve) kendi kürsülerinde alışılmadık bir özgüvenle bu yeni doktrinin lanetliğine ve sapkınlığına dair vaazlar verebilecek kişileri bulmakta zorlanmadılar, böylece sadece bu doktrine ve takipçilerine değil, tüm matematiğe ve genel olarak matematikçilere de saygısızca ve düşüncesizce zarar verdiler. (...)

Hiç de adil olmayan bir biçimde bana karşı yürüttükleri karalamalar yüzünden, din ve itibar konusundaki hükümlerine büyük önem verdiğim herkese haklılığımı ispat etmemin gerekli olduğunu düşünüyorum. Bu sebeple bu adamların fikirlerimi iğrenç hale getirmek ve sadece yanlış değil, üstelik

sapkınca göstererek lanetlemek için kullandığı detaylar üzerinde konuşacağım. Bu amaçla dine ilişkin ikiyüzlü heveslerini bir kalkan olarak kullanıyorlar. Kendi düzenbaz amaçlarına hizmet etmesi için İncil'i kullanıyorlar. Eğer yanılmıyorsam, İncil'in ve kutsal babalarımızın anlayışının aksine, otoritelerini, -inançla hiç ilgisi olmayan- tamamen fiziksel meselelerde bile aklın ve duyularımızın kanıtlarını tamamen terk ederek İncil'den pasajlara dayanmamızı isteyecek kadar genişletmek istiyorlar; kelimelerin yüzeysel anlamının altında o pasaj farklı bir anlayışa sahip olsa bile...

(...) Bence fiziksel problemler tartışılırken Kutsal Kitap'taki pasajların otoritesiyle değil, duyusal deneylerle ve gerekli ispatlarla işe başlamak gerekir; çünkü kutsal İncil ve doğa fenomenleri benzer şekilde kutsal sözlere uygun olarak hareket ederler: İlki Kutsal Ruh'un emirlerini temel alır, ikincisi ise Tanrı'nın emirlerinin itaatkâr uygulayıcısıdır. İncil, herkesin anlamasını kolaylaştırmak için, kelimelerin yalın anlamları söz konusu olduğunda mutlak doğrudan farklıymış gibi gözükken birçok şeyden bahseder. Diğer yandan, doğa değişmez ve sabittir; asla kendisine yüklenen yasaların dışına çıkmaz veya fiillerindeki anlaşılmaz mantık ve yöntemlerin insanlar tarafından kolayca anlaşılmasını katiben umursamaz. Bu sebeple duyusal deneylerin gözler önüne serdiği veya kanıtlarla ispatlanmayan hiçbir fiziksel şey, kelimelerinin arkasında başka anlamlara sahip olması muhtemel İncil pasajlarını kanıt göstererek sorgulanmamalıdır (veya kınanmamalıdır). Çünkü ne İncil'deki her bir ifade, fiziksel etkileri idare eden ifadeler kadar kesin biçimde koşullara zincirlenmiştir ne de Tanrı doğanın fiillerinde, İncil'deki kutsal ifadelerdekinden daha az mükemmel biçimde görünür. (...)

Derin bilgilere ve içten davranışlara sahip kişiler olarak gördüğüm ve bu nedenle büyük saygı ve hürmet gösterdiğim bazı teologları, ruhban olmayan bu epey fazla yazarla bir tutmuyorum. Ancak bu kişilerin fizikle ilgili bir tartışmada İncil'e en uygun gördükleri fikri takip etmek için diğer insanları kutsal kitaplardan aldıkları otoriteyle kısıtlamaları ve sonra kendilerini karşıt fikirlere ve deneylere cevap vermek zorunda hissetmemeleri yüzünden bertaraf etmek istediğim bir rahatsızlık duyduğumu inkâr edemeyeceğim. Kendi fikirlerini açıklamak ve desteklemek için teolojinin tüm bilimlerin kraliçesi olduğunu, kendisinden aşağı olan daha değersiz bilimlerin öğretilerine kendisini uydurmak için eğilip bükülemeyeceğini söylüyorlar; diğer bilimler kendilerinden üstün olan kraliçelerine dayanmalı, çıkardıkları sonuçları onun hükümlerine ve emirlerine göre değiştirmeli ve tadil etmeliymiş. (...)

Öncelikle kutsal teolojiye “kraliçe” unvanının verilmesini sağlayan erdemleri belirlemekte başarısız olmanın bir tür kelime oyunu olup olmadığı

ğını sorgulamak istiyorum. Bu ismi hak etmesinin sebebi, diğer bilimlerden öğrenilen her şeyin bu bilime dahil edilmesi ve her şeyi daha iyi yöntemler ve daha derin bilgilerle oluşturmaktır. Bu nedenle, örneğin alanları ölçmek ve hesapları tutmak için konulan kurallar, kadastrocuların ve muhasebecilerin çalışmalarından daha mükemmel biçimde aritmetikte ve Öklit geometrisinde mevcuttur. Yahut teolojinin kraliçe olması, incelediği nesnenin diğer bilimlerin nesnelerinden daha itibarlı olmasından ve öğretilerinin daha asil biçimde açığa vurulmasından kaynaklanıyor olabilir.

Kraliçe unvanı ve otoritesinin bu anlamda teolojiye ait olmasını sanırım diğer bilimlerde de yetkin olan teologlar da onaylamayacaktır. Bence bu kişilerin hiçbiri geometrinin, astronominin, müziğin ve tıbbın İncil'de; Arşimet'in, Batlamyus'un, Boethius'un veya Galen'in kitaplarında olduğundan daha mükemmel biçimde var olduğunu iddia etmeyecektir. Bu nedenle, kraliyet üstünlüğünün teolojiye verilmesi muhtemelen ikinci anlamdadır; yani nesnesi ve insanlar tarafından başka türlü anlaşılamayacak temelde sonsuz kutsallığın elde edilmesine ilişkin çıkarımların ilahi biçimde açıklanmasını sağlayan mucizevi iletişim sebebiyle.

Teolojinin en yüce ilahi tefekküre aşına olduğunu ve itibarı sayesinde, bilimler arasında kraliyet tahtına hak kazandığını kabul etmeliyiz. Ancak en yüksek derecedeki otorite böylece elde edildiğine göre, eğer alt düzeydeki bilimlerin daha aşağı ve daha mütevazı spekülasyonlarına inemezse ve kutsal şeylerle ilgilenmedikleri için onlara saygı göstermezse, teoloji profesörleri de ne inceledikleri ne de üzerinde çalıştıkları uzmanlıkların çelişkileri konusunda karar verme otoritesine sahip olduklarını iddia edemezler. Çünkü bu ne doktor ne de mimar olan ama kendinde hükmetme gücü gören bir despotun kendi heveslerine göre zavallı hastalarının hayatları pahasına ilaç vermesi ve hızla çökecek binalar dikmesine benzer.

Yineleyelim, astronomi profesörlerine kendi gözlemlerinin ve delillerinin sadece safсата ve bilgiçlik olduğunu kabul etmesini emretmek, herhangi bir başarı ihtimalinin ötesinde bir şeyi empoze etmektir. Çünkü bu gördüklerini görmemelerini, bildikleri şeyi anlamamalarını ve ararken karşılaştıkları şeyin tam tersini bulmalarını emretmek demektir. Bunu yapabilmeleri için önce bir zihinsel yeteneğin diğerini, aşağı güçlerin daha yüksek güçleri nasıl kontrol edeceğini öğrenmeleri gerekir. Böylece hayal gücü ve irade, aklın anladığı şeylerin tam tersine inanmaya zorlanabilir. Burada elbette inanç meselesi olan doğaüstü şeylerden değil, sadece fiziksel önermelerden bahsediyorum.

Bunların yanı sıra kilisenin inanç meseleleri gibi tüm fiziksel önermelerin de kutsal babalarımızın yorumlarıyla uyumlu olduğuna dair bir damgaya sahip olmasını emretmesinin doğruluğunu da sorguluyorum... Benim bulabildiğim kadarıyla, gerçekten yasaklanmış olan, sadece ve sadece inancı veya ahlakı ya da Hıristiyan doktrinini geliştirmeye yönelik pasajları, kutsal kilisenin veya kutsal babalarımızın müşterek biçimde kabul ettiğinden farklı biçimde yozlaştırmaktır. Ancak Dünya'nın veya Güneş'in hareketleri veya sabit durması ne bir inanç meselesidir ne de ahlaka mugayirdir.

* *Galileo'nun Keşifleri ve Fikirleri* adlı kitaptan, çeviren Stillman Drake, s. 175, 177, 179, 182-183, 191-193, 203, Stillman Drake. Doubleday & Company, Inc., 1957.